

rúség. Viszont soha, semmisen teheti annyira láthatóvá, hogy a célzat elszigetelődhessék az élménytől: a racionális az irracionálistól, a kiformált a ki-nem-formálttól. Mindez persze poétikai spekuláció. Ezt a spekulációt azonban aktuálissá teszi *Gereblyés László* most megjelent verskötete (*Nehogy engedj!* Cserépfalvy Budapest, 1937.) épp a magatartás és az élmény azonosulásának vonatkozásában. Gereblyés László legtöbb verse, majd az egész kötet, egy egyetlen világnézeti magatartás kemény, ellentmondás nélküli manifesztációja s a versek mégis élmények, képek: a vers értelmében való irracionálisok. Miért? A kötet felel rá. Gereblyés L. élményvilága (anyaszeretete, szerelme, mindennapi munkája, találkozásai, osztályhelyzetérzése, hangulatai, sors, stb.) a magatartását meghatározó életszemlélettől áthatottan jelenik meg, ugyannyira, hogy célzata, szándéka tulajdonképpen nincs is: élmény és célzat ugyanannak a verset elindító eszmélődésnek alárendelt. Célzatát felszívja az élmény; élményét pedig magába szívja a célzat. U. n. gondolati költészet tehát az, amit Gereblyés László művel? Nem. A gondolati költészetben élmény és gondolat többé-kevésbé szembenállnak egymással. Ugy is mondhatjuk: a gondolati költészet nem lira. Gereblyés László megmarad lirikusnak. A csak kedélyt, a csak egyéniséget, a csak bonyolultságokat éneklő lírikusokkal szemben azonban liraisága merő szubjektivitásról átkerül egy aszobjektív, mondhatni tárgyias, objektív szférára. Nem a maga egyéni, biopszichikai, mélylélektani rezzenései érdeklik; lírizmusának nem ez a forrása s még ha errefele jár is (pl. a szerelem, a hangulatok stb. motívumaiban) a csak személyi, a csak egyéni vonatkozás maga fölé vagy magán tul mutat: nem önmagára, hanem az életre, a mai társadalmi-történelmi lét minden humanistának szembeszökő keserveire. S mert erre utal: lírizmusában nem ez vagy az fáj, hanem „büszkén szembenéz”. „Szemből nem suhog szét örület”. A pont, ahonnan énekel, az „egy a sok közül” pontja. S mert ez, és nem önmaga, épp ezért szükségszerűen szembekerül világgal („Ugye lehet sorsa holnap már mártír halál”): hangja a harcosoké; kemény, férfias, önmagát és társát buzdító, sokszor ellágyuló, érzelmes, sokszor csipő és szatirikus hang, de mindig az élményei miatt s mindig a célzataiért. Élmény és célzat nála is csak ott esnek szét, ahol a magatartás az irracionális fölé kerül s irracionális, az az élmény már nincs is, csak keserű, merev, az alapvető magatartással összeütköző észlelet. Ez azonban olyan kevés versben jelentkezik, hogy nem ez a jellemző a kötetre. A jellemző: a sikerülések sora. S ez a sor legfrissebb irodalmunkban épp ott nyereség, ahol — valljuk be — eddig gyöngék voltunk: a magatartás művészi tételében; a célzat és a szándék „tendencia” voltának a megszüntetésében. Ez a vonatkozás aztán kimeríti Gereblyés László verskötetének társadalmi-történelmi értelmét is. A valóság ilyen versekké való reagálása már kikerülhetetlen.

(G. G.)

A SZEGÉNYSEG ATPOETIZÁLASA — vajjon nem paradox ez a kifejezés? Lehet poétikus a szegénység? Lehet szép a nyomor, a tömeglakhás, az étlenség, a tüdőbaj? Szépség és szegénység vajjon nem zárják ki egymást, vagy ha egybe is fonódnak valami bravurban, a szépség nem a szegénység őszinteségének árán valósul meg? Nem semmisül meg a nyomor valódisága, ha a szép illuminációi közé emelkedik? A kérdés jogosult. A szegénység szerepe nagyon sajátos az irodalom, a szépség zónáiban. Sokan és sokszor megénekelték. De különböztetni kell: más a szegénység, mint alkalom pl. a panaszra, amikor tulajdonképpen a panasz és nem a szegénység a szépség tárgya és ismét más, amikor a szegénység a költői alakítás központi élménye, kizárólagos tárgya; amikor a szegénység a költő valója, körlete, világa; amikor a szegénység a lényeg, a vi-

lágkép, a belső költészet kozmosza. Amikor a szegénység alfa és omega, minden irányból és minden felé, szépen, átpoetizálva s nem a nyomor-költészet rikoltó hangjaival, nyersen, úgy ahogy előfordul, apoetikusan, amilyen a lényege, hanem a szép gyöngyözésének ugyanolyan sima és itasító permetezésével, mint ahogyan valami tündéri kellem vagy édesedő zsongás szép. A szegénység ilyen előfordulása hiányzik irodalmunkból. Így egy új hang szólaltatja meg. (*Salamon Ernő*) Harmincegynehány jól összeválogatott verse, ami kivétel nélkül a szegénységet énekli, a dal idiomájának különböző változatain egyenletes, átható, belső melegséggel, mely láz is meg az élet tápláléka is — milyen jellemző — *Gyönyörű sors* címen áll az érdeklődő elé, legalább olyan színvonalról indulva, mint a legjobb mai magyar fiatalok: saját hangon, kész világgal, időszzerűen. Időszzerűen a mai vezető lírikusok aratása után, belső rokonsággal velük, költői kifejezésükén úgy a magyar költői hagyományok, mint a sajátmaga artikulánsaiból nevelve, buzgón ömlő, sokszor szénsavas liraisággal. Meglepne, ha nem ismernék föl s nem jönnének rá a versei izére, sajátyszerűségére, ha nem látnák meg külön vonásait legújabb, a társadalmi realizmus felé hajló költészetünkben, mely a vers akár boldog, akár boldogtalan, akár vádló, akár rezonáló dallamaiba — mint ő is — bevitt egy eddig hiányzó tájat („Munkástáj, Sötétség, Megbuvás, Alázat...“) s ezzel az emberi lét mai és helyes felismeréseit („Az ágy is föld is, mind csak árú, — nem jár annak ki nem fizet.“) s e felismerés mellé a hozzátartozó hitet („Minden faluban megdobálhatsz, aki szenvedett mindig él, szomorú szívű, vékony ajka a gazdag minden pénzínél örökké élőbb! Vár sorára — pálcává kopott le a bot — a Kifosztott él s tesz oly időért, milyenről nem is álmodott.“). Mindezt azonban a szegénység ama kizárólagos átpoetizálásával. Ez a szegénység nála könnyen felbontható. Nincs benne (egyelőre) semmi bonyolult. Egyszerű. Szólamai, sorai a népdal szólamán, strófáin fakadnak, vagy a székelly népi balladák szövegkiképzésének módján. Hangja sajátos. Ha hangol is másra, kieseng belőle a regionalitás, az erdélyiség zöngéje, mint ahogy a táj amiben világa, szegénysége él, az is erdélyi: az erdélyi fatelepek világa. Nem városi, nem is külvárosi, nem is falusi költő, de a sajátos erdélyi tájba kitelepített munkáskolóniáké. Kapcsolata a természettel, versei ipari civilizációja ellenére, szembeszökő. A természet azonban nála nem herokus vagy idilli, mint az u. n. erdélyi költőknél, nem is mithikus, hanem kapitalisztikusan árnyalt. A természet, mint társadalmi tényező jelentkezik nála, mint a szegénység ellenfele vagy barátja. Ez is jellemző vonása verseinek. A szegénység félelme a hidegtől, a téltől, mely fokozza nélkülözéseit, az ősztől, mely a betegségeket hozza, remeg természetbenyomásaiban. Különös lírai vonatkozásokat szólaltat így meg. Új nyárdicséret, új tavaszvárás, új őszsiratás, új tél-vizátkozat fakad a száján. A szegénység e vonzó, átpoetizált világában korántsem csak a költő él, de összes társai a szegénységben, meleg átható szeretetben. Ez a szeretet is szegényember-szeretet. Melegében a pincébe és barakkokba zsufolt, egymás támogatására utalt emberek életmelege gőzöl s egy különös, káromlások közt is szivreható gyengédség. Ismét így határozhatjuk meg: a szegénység gyengédsége, amihez semmi köze a jólét gyengédségeinek. Szegény virágok közt, a szegénység butordarabjai közt, a szegénység életgondjainak emelkedő és hulló áramjárásában élnek, botladoznak, rezignálnak és várnak a szegénység (eddig még) örök figurái: beteg apák, beteg anyák, nyomorék famunkások, munkanélküliek, földnélküliek, románok, magyarok, zsidók az erdő tövén zugó fatelepen, hegyek közt, északi téli szelekben. Szívükben, szájukon szomorúság, betegség, kinlódás, emberi, táji, létbeli kietlenség, körülöttük fagy és dér:

mindez így tipikusan és plakátszerűen hat, de nem a költőnél, mert épp abban jelentkezik nála a szegénység felfogásában a *hangváltás*, hogy mindez a pusztán lét, minden világok közül, az egyetlen. („Talán örökké menned kell, hogy ki tudj érni innen. Haragos vidék. Csukott száj. Borúség.“) Ha a peremére kerül s ki ne próbálna innen kimenekülni, mi egyéb az egyén és a társadalom története, mint a szegénységtől való menekülés különböző formáinak a története!? Ő azonban ha a peremére kerül, őszinte mély visszavágyással néz vissza, olyan széles, szívről fakadó szólammal, repeséssel és kipirulással vágyódva szegénysége haragos ölére, mint legalábbis Provence daltelt mezőire. Ezek a visszavágyó, a szegénység mellett hitet tevő versei a legjellegzetesebbek. Ezekben látható közösségre lelése, közösség háttere s szóval száján az általános sors. Viszont ez a „régén szerzett nyomoruság“ nemcsak „elringat“ verseiben költőt, olvasót, hanem „meg“ is „renget“ s e rengetéséből egy költészetünk hagyományaiból ismert nekikeseredés hangja csap ki néhol vádlón és fenyegetőn, azzal a fordulatos artisztikummal, amit jó ösztönnel nevelt részint balladáink, részint Adyn áthevült kurucos, virágénekes formanyelvén.

Költő jelentkezett. Fogadjuk örömmel. (G. G.)

RÉGI BÍRALATOK: ENGELS BALZAC REALIZMUSARÓL. Margaret Harkness, termékeny angol regényíró, ki könyveiben a londoni külvárosok és a manchesteri gyárak szomorú világát festette meg, elküldötte *City-Girl* című regényét Engelsnek. Engels levélben irt bírálatát elvi jelentősége miatt mindenképp a mai olvasó elé tartozik.

„Elbeszélésében, — írja Engels — realista valóságossága mellett főként a benne megnyilvánuló igazi művészhez méltó merészség lepette meg. Nemcsak az a mód tetszik, ahogy a Údvahadseregről beszél, nemtörődve ennek az intézménynek általánosan elismert tiszteletreméltóságával; igaz, ebből a könyvből fogják azt is megtudni legelőször, hogy miért talál az Údvahadsereg oly nagy támaszra a tömegekben. Hanem főként az az egyszerű forma, amit könyve cselekményének ad. Maga a történet régi, nagyon régi: munkásleány, akit elcsábít a középosztályhoz tartozó fiatalember. Középszerű író itt arra törekedne, hogy mesterséges bonyodalmakkal és díszítésekkel leplezze a mese megszokottságát, ami természetesen nem sikerülhet. Őn azt hitte, hogy elmesélheti ezt a régi történetet, mert előadásának valóságosságával újjá tudja tenni.

Ha mégis akad regényén valami kivetni való, úgy csak az a tény lehet, hogy elbeszélése nem eléggé realista. Véleményem szerint a realizmus nemcsak a részletek pontosságát követeli meg, hanem jellegzetes alakok ábrázolását jellegzetes helyzetekben. Az őn jellemei eléggé tipikusak abban a mértékben, ahogy Őn alakítja ki őket, de nem mondhatjuk ugyan ezt az őket körülvevő és mozgató körülményekről. A *Nagyvárosi leány*-ban a munkásság, mint valami magával tehetetlen és önmagán segíteni képtelen tömeg jelenik meg, mely csak meg sem kíséri, hogy tegyen valamit. Ha történnék is kísérletek, hogy kiszakítsák az elbutító, elernyesztő nyomoruságból, azokat mind kívülről, felülről kezdeményezik. Ez a leírás helyes lehetett 1800, 1810 körül, Owen és Saint-Simon idejében, de nem helyes most, 1887-ben. Mindaz, ami a tömegek viselkedésében azóta megváltozott, a történelemhez tartozik és így igényt tarthat arra, hogy a realizmusban helyet találjon.

Távol áll tőlem az a szándék, hogy azért illegsem szemrehányással, mert nem tisztán szocialista regényt irt (irányregényt, ahogy mi, németek mondjuk), ahol az író saját politikai és társadalmi nézeteit dicsőíti. Egyáltalában nem erre gondolok. A műalkotásnak annál jobb, minél in-